

Väliraportti

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan on laadittava vuosittain arviointikertomus kunnan toiminnan tuloksellisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Tilinpäätöksen yhteydessä käsiteltävän arvioinnin lisäksi lautakunta voi tarvittaessa antaa valtuustolle muitakin selvityksiä arvioinnin tuloksista. Ajan-kohtaisena ja kiireellisenä asiana tarkastuslautakunta toimittaa kunnanvaltuustolle raportin, joka käsittelee Luhangan tarkastuslautakunnan toiminnan vaikuttavuutta ja Luhangan Vesihuolto Oy:n kriittistä tilannetta.

Tarkastuslautakunnan toiminnan vaikuttavuus Luhangassa 2021–2025

Tutkimuskirjallisuuden perusteella tarkastuslautakuntien vaikuttavuus vaihtelee merkittävästi kunnittain. Erityisesti pienissä kunnissa lautakunnat kohtaavat usein rakenteellisia haasteita (mm. pienet resurssit, esteellisyydet, ym.) arviointitehtävänsä toteuttamisessa.

Luhangan kunnan osalta tarkastuslautakunnan toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan tässä raportissa tarkastelemalla sitä hallintoprosessia, joka seuraa tarkastuslautakunnan arviointikertomuksen jättämistä: kunnanhallituksen velvollisuutta antaa kertomuksesta lausunto sekä valtuuston velvollisuutta käsitellä tämä lausunto.

Vuoden 2024 arviointikertomus luovutettiin valtuustolle 27.5.2025, ja siihen sisältyi useita merkittäviä havaintoja. Näitä olivat muun muassa Luhangan Vesihuolto Oy:n kriisiytynyt taloudellinen tilanne, kunnanhallituksen tarve puuttua tilanteeseen viivytyksettä sekä tarve varmistaa kunnanjohtajan ja toimialajohtajien yhteinen osallistuminen ulkopuolisiin neuvotteluihin. Lisäksi lautakunta kiinnitti huomiota sisäisen valvonnan ohjeen puuttumiseen, kunnan strategiakokonaisuuden päivittämistarpeeseen, kuntamarkkinoinnin ja elinkeinopolitiikan vähäiseen toteutumiseen sekä valmisteluviiveisiin, jotka vaikuttivat valtuustotyöskentelyyn.

Kunnanjohtajan 22.9.2025 kunnanhallituksessa antamassa lausuntoehdotuksessa osa lautakunnan keskeisistä huomioista sivuutettiin tai niihin vastattiin yleisluonteisesti. Vesihuollon osalta kunnanjohtaja ilmoitti yhtiön valmistelevan operointimallin muutosta ja tulevia maksunkorotuksia, mutta lausunnossa ei käsitelty tarkastuslautakunnan esittämiä hallinnollisia tai omistajaohjauksellisia puutteita. Sisäisen valvonnan ohjeen puuttuminen myönnettiin, mutta aikataulu esitettiin edelleen avoimeksi. Toimialueyhteistyön kehittämistarve sivuutettiin viittaamalla kokouskutsujen tekniseen järjestämisvastuuseen.

Kunnanhallitus hyväksyi lausunnon yksimielisesti ja esitti sen toimitettavaksi valtuustolle pelkkänä tiedoksiantona. Kunnanvaltuustossa 10.11.2025 tarkastuslautakunnan puheenjohtaja teki vastaesityksen lausunnon palauttamiseksi uudelleen valmisteltavaksi erityisesti Vesihuolto Oy:n kiireellisen tilanteen vuoksi. Valtuusto kuitenkin hylkäsi vastaesityksen äänestyksen jälkeen ja hyväksyi lausunnon tiedoksi. Kunnanhallituksella on keskeisenä tilivelvollisena tärkeä rooli huolehtia kunnan hallinnon ja taloudenhoidon laillisuudesta, tarkoituksenmukaisuudesta ja omistajaohjauksesta. (KL 39 §)

Menettely ei täytä kuntalain 121 §:n velvoitteita eikä hyvän hallinnon periaatteita, koska valvontajärjestelmän keskeinen osa – kunnanhallituksen velvollisuus vastata lautakunnan esille nostamiin havaintoihin – on jäänyt tosiasiallisesti toteutumatta. Lisäksi kunnanjohtajan osallistuminen lausunnon valmisteluun oli hallintolain esteellisyyssäädösten (27–30 §) vastaista, koska arviointikertomuksen kritiikki kohdistui pääosin asioihin, jotka kuuluvat kunnanjohtajan vastuulle eikä hänellä siten ollut mahdollisuutta osallistua lausunnon valmisteluun objektiivisesti. Sama ongelma näyttäytyi kunnanjohtajan jo 11.12.2023 kunnanhallitukseen tuomassa lausunnossa, joka ei koskaan johtanut valtuustokäsittelyyn.

Kokonaisuutena arvioiden tarkastuslautakunnan mahdollisuudet vaikuttaa kunnan hallintoon ja päätöksentekoon Luhangassa ovat olleet hyvin rajalliset elleivät lähes olemattomat, mikä heikentää valvontajärjestelmän uskottavuutta ja kunnan sisäistä ohjaus- ja seurantajärjestelmää sekä viime kädessä koko demokraattista hallintoa. On merkitteä pantavaa, että *kunnanhallitus ja kunnanvaltuusto eivät ole katsoneet aiheelliseksi ryhtyä toimenpiteisiin tarkastuslautakunnan arviointikertomuksissaan vuosilta 2021–2024 esittämän yhdenkään huomautuksen tai toimenpide-ehdotuksen seurauksena.*

Paitsi hallinnon tuloksellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden myös tarkastuslautakunnan työn ja sen jäsenten motivaation kannalta on merkityksellistä, onko lautakunnan oma toiminta tuloksellista. Kunnan hallituksen ja viime kädessä tarkastuslautakunnan asettajan, kunnanvaltuuston, tulisi huolehtia siitä, että tarkastuslautakunnan toiminnan perusedellytykset turvataan alkaen tarkastuslautakunnan arviointikertomusten ja muiden selvitysten asianmukaisesta käsittelystä.

Tarkastuslautakunnan lausunto Luhangan Vesihuolto Oy:n tilanteesta

Tarkastuslautakunta antaa tämän lausunnon Luhangan kunnanvaltuustolle Luhangan Vesihuolto Oy:n ajankohtaisesta tilanteesta. Lausunto perustuu tarkastuslautakunnan käytettävissä oleviin asiakirjoihin, tilinpäätöstietoihin, kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen päätöksiin, lautakunnan tekemään arviointiin sekä tilintarkastajan konsultointiin. Lautakunta ei ole saanut käyttöönsä kaikkia tarvitsemiaan ja hallinnolta pyytämiään materiaaleja.

Vesihuollon yleisestä kehittämisestä ja suunnittelusta vastaa kunta (VSL 5 §) ja käytännön vesihuollosta huolehtii toiminta-alueellaan vesihuoltolaitos (VSL 9 §). Luhangan Vesihuolto Oy:n yhtiöittämistä koskevassa kunnanvaltuuston päätöksessä 9.3.2017 asetettiin tavoitteeksi mm. toiminnan kustannusvastaavuus, omaisuuden eriyttäminen ja laadukkaiden vesihuoltopalvelujen turvaaminen.

Tarkastuslautakunta katsoo, että yhtiön tämänhetkinen toiminnallinen ja taloudellinen tila edellyttää valtuuston välitöntä huomiota ja kiireellisiä toimenpiteitä.

Taloudellinen tilanne ja hallinnon toimimattomuus

Luhangan Vesihuolto Oy:n velat kunnalle ovat kasvaneet kuluvana vuonna noin 350 000 euroon. Vuoden 2024 tilinpäätöksessä oma pääoma on laskenut 144 591 euroon ja tilikauden tappio on -82 438 euroa. Yhtiö on saanut useina vuosina kunnalta korottomia lainoja, jotka on kirjattu velaksi. Asiakasmaksuja on korotettu kahden vuoden aikana keskimäärin 110 %, ja ilmoituksen mukaan vuonna 2026 perusmaksuja on tarkoitus nostaa 2,5-kertaisiksi. Yhtiön tasearvo kunnan taseessa vuonna 2024 on 526 000 euroa, jonka kunta voi menettää kokonaan tai osittain.

Yhtiön hallitus on ollut pitkiä jaksoja vajaalukuinen ja tällä hetkellä kaikki hallituksen jäsenet ovat eronneet. Vuoden 2024 tilinpäätös on laadittu, mutta hallituksen käsittely ja yhtiökokous ovat vielä pitämättä. Kunnan yhtiökokousedustaja on suljettu luottamustehtävistä kunnanvaltuuston päätöksellä, koska häneen kohdistuu poliisin käynnistämä esitutkinta.

Omistajaohjauksen puutteet ja päätösten toimeenpanon laiminlyönnit

Kunnanjohtaja toimii hallintosäännön mukaisesti konserninjohtajana ja vastaa osakeyhtiön omistajaohjauksesta. Yhtiön hallinnon pitkittynyt toimintakyvyttömyys osoittaa, että valvonta ei ole ollut riittävää. Kunnanjohtaja Tuomo Kärnä on hoitanut yhtiön käytännön asioita hallituksen toimimattomuuden aikana, mikä korostaa tarvetta arvioida myös kunnanjohtajan mahdollinen rooliristiriita tilanteessa, jossa konsernin johtajan ja Tammijärven vesiosuuskunnan asiakkaan asema voivat limittyä. Konsernijohto muodostuu kunnanjohtajan lisäksi teknisestä johtajasta ja kunnanhallituksesta.

Tarkastuslautakunta ei ole pyynnöistä huolimatta saanut käyttöönsä Vesihuolto Oy:n ja Tammijärven vesiosuuskunnan välisiä sopimuksia. *Lautakunta ei ole löytänyt dokumentteja, joiden mukaan konsernijohto olisi koskaan kokoontunut käsittelemään hallintosäännön 25–26 pykälien edellyttämiä asioita.* Tarkastuslautakunnan tiedonsaantioikeuden turvaaminen kuuluu kunnanhallituksen vastuulle.

Kunnanhallitus on 4.7.2023 päättänyt kokonaisratkaisun selvittämisestä vesihuollon järjestämiseksi, mutta selvitystä ei ole saatu. Kunnanhallitus on 3.3.2025 päättänyt yhtiöjärjestyksen muuttamisesta ja selvityksen aloittamisesta vedenjakelun palauttamiseksi kunnalle. Päätökset eivät ole edenneet toimeenpanoon. Kunnanhallituksen vastuulla on seurata päätöstensä toimeenpanoa ja ryhtyä toimenpiteisiin, jos valmistelu ei etene.

Yhtiöllä on vain 104 asiakasta, mikä muodostaa merkittävän rakenteellisen haasteen vesihuoltotoiminnan pitkäjänteiselle ja kustannusvastaavalle järjestämiselle. Mahdollinen yhdistyminen Joutsan vesihuoltoyhtiöön ei ole edennyt. Neuvotteluprosessin rakenteet ovat jääneet epäselviksi, sillä kunnassa ei ole määritelty vastuutahoa, joka kävisi neuvotteluja yhtiön puolesta tilanteessa, jossa hallitus on

toimintakyvyn. Merkittävänä esteenä yhdistymiselle on nähty yhtiön velkojen mahdollinen alaskirjaustarve, johon konsernijohtoon puolelta ei ole osoitettu valmiutta.

Tarkastuslautakunnan alustava arvio on, että:

1. Kuntakonsernin johdon (kunnanjohtaja, tekninen johtaja ja kunnanhallitus) olisi tullut huolehtia yhtiön taloudellisen tilan seurannasta, hallinnon toimintakyvystä ja omistajaohjauksen toteuttamisesta ohjeiden ja päätösten edellyttämällä tavalla.
2. Kunnanjohtajan rooli yhtiön taloudellisessa tilanteessa, hallituksen toimintakyvyyden pitkitymisessä, yhtiöiden yhdistymisneuvottelujen kariutumisessa ja sopimushallinnassa vesiosuuskunnan kanssa sekä muiden ratkaisuvaihtoehtojen etsinnässä kaipaa erityistä selvitystä.
3. Tarkastuslautakunnalle pyydettyjen asiakirjojen puutteellinen luovuttaminen on vastoin tarkastuslautakunnan lakiin perustuvaa tiedonsaantioikeutta ja heikentää arviointitoiminnan edellytyksiä.
4. Kunnanhallituksen tulee varmistaa, että sen päätökset toimeenpannaan asianmukaisesti ja että lautakunnalle annettavat selvitykset ovat sisällöltään riittäviä ja oikea-aikaisia.

Tarkastuslautakunnan esitykset valtuustolle

Yhtiön hallinnon palauttaminen toimintakykyiseksi

Valtuuston tulee edellyttää, että 1) osakeyhtiölle nimetään viipymättä uusi pätevä hallitus, 2) yhtiökokous kutsutaan koolle, 3) vuoden 2024 tilinpäätös käsitellään ja 4) kunnanhallitus antaa valtuustolle aikataulun hallinnon normalisoimiseksi.

Kunnanhallituksen päätösten toimeenpanon varmistaminen

Valtuuston tulee edellyttää, että kunnanhallitus toimittaa päätösten 4.7.2023 ja 3.3.2025 mukaiset selvitykset valtuustolle 13.2.2026 mennessä.

Asiakirjojen luovuttaminen tarkastuslautakunnalle

Valtuuston tulee todeta, että 1) Luhangan Vesihuolto Oy:n ja Tammijärven vesiosuuskunnan väliset sopimukset tulee luovuttaa tarkastuslautakunnalle viivytyksettä ja että 2) tarkastuslautakunnalla on oikeus saada kaikki muut arviointitehtävänsä kannalta tarpeelliset asiakirjat.

Esteellisyys selvityksen tekeminen

Valtuuston tulee velvoittaa kunnanhallitus teettämään riippumaton selvitys kunnanjohtaja Tuomo Kärnän mahdollisesta esteellisyydestä konsernijohtajana suhteessa Tammijärven vesiosuuskuntaan. Selvityksen tulee kattaa sekä tosiasiallinen että näennäinen esteellisyys (HL 27-28 §).

Omistajaohjauksen ja vastuiden selvittäminen

Valtuuston tulee käynnistää arviointi siitä 1) onko omistajaohjaus toteutunut hallintosäännön ja valtuuston päätösten mukaisesti, 2) mikä on ollut tilivelvollisten rooli hinnankorotusten viivästymisessä, velkaantumisessa ja hallinnon lamaantumisessa, 3) onko olemassa yhtiön ja vesiosuuskunnan välisiin sopimuksiin liittyviä riskejä ja 4) miksi konsernin johto ei ole hoitanut tehtäviään; arvioinnissa tulee huomioida myös konsernin johdon kokoontumiskäytännöt hallintosäännön 25–26 §:ien mukaisesti.

Rakenteellisten vaihtoehtojen tarkastelu

Valtuuston tulee edellyttää, että kunnanhallitus selvittää kokonaisuutena eri vaihtoehdot vesihuollon järjestämiseksi, mukaan lukien Luhangan Vesihuolto Oy:n yhteenliittyminen Joutsan Vesihuolto Oy:n kanssa, yhtiöiden välinen yhteistyö, toiminnan palauttaminen kunnalle tai muut mahdolliset järjestelyt.

Vaatus erityistilintarkastuksen käynnistämisestä

Tarkastuslautakunta katsoo esitettyjen havaintojen perusteella, että Luhangan Vesihuolto Oy:n taloudellinen, hallinnollinen ja omistajaohjauksellinen tilanne täyttää ne edellytykset, joiden vallitessa erityistilintarkastus on perusteltua ja kunnan edun mukaista.

Tarkastuslautakunta esittää, että:

Valtuusto päättää pyytää Luhangan Vesihuolto Oy:stä erityistilintarkastuksen, jonka tulee kattaa ainakin seuraavat osa-alueet:

1. **Taloudenpidon oikeellisuus ja velkaantumisen syyt**, mukaan lukien kunnan ja yhtiön välisen velkaantumisen ja liittymismaksujen käsittely.
2. **Hinnoittelun kehitys, sen viivästymiset ja vaikutukset yhtiön taloudelliseen tilanteeseen.**
3. **Sopimushallinta**, erityisesti yhtiön ja Tammijärven vesiosuuskunnan väliset sopimukset ja niiden vaikutukset yhtiön toimintaan ja talouteen.
4. **Omistajaohjauksen toteutuminen** ja konsernijohtoon toimenpiteet tai laiminlyönnit.
5. **Mahdolliset esteellisyystilanteet** kunnanjohtajan ja muiden konsernijohtoon kuuluvien toimijoiden osalta.
6. **Yhdistymisneuvottelujen kariutuminen** ja siihen vaikuttaneet päätökset tai päätöksettömyys.
7. **Hallinnon lainmukaisuus**, mukaan lukien yhtiökokousten ja hallituksen toiminta, pöytäkirjat, päätöksenteko ja dokumentointi.
8. **Käyttömaksujen ja perusmaksujen hinnoitteluperusteiden lainmukaisuus** (VSL18–20 §), mukaan lukien kustannusvastaavuuden toteutuminen, hinnoittelun pohjana olevan laskennan asianmukaisuus ja dokumentoinnin riittävyys.

Erityistilintarkastus palauttaa läpinäkyvyyden, selkeyttää vastuut ja vahvistaa kunnan kykyä järjestää vesihuolto lakisääteisesti, taloudellisesti ja luotettavasti. Erityistilintarkastuksen kustannusarvio on 5 000–10 000 euroa. Hinta on tarjousperusteinen ja riippuu dokumentaation laadusta. Arvio perustuu vastaavan laajuisten erityistilintarkastusten tavanomaisiin hintahaarukoihin riippumattomilta tilintarkastuslaitoksilta.

Yhteenveto

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan Luhangan Vesihuolto Oy:n taloudellinen ja hallinnollinen tilanne on kriittinen ja edellyttää valtuuston välittömiä toimenpiteitä. Vesihuoltolaitoksen toimivuus on kunnan keskeinen lakisääteinen velvoite, ja nykytilanne muodostaa merkittävän riskin kunnan taloudelle, vesihuollon jatkuvuudelle ja kuntalaisten kohtuuhintaisille palveluille.

Tarkastuslautakunta jatkaa asian arviointia ja tekee lopulliset johtopäätökset vuoden 2025 arviointikertomuksessa tilinpäätöksen yhteydessä keväällä 2026.

Väliraportin valmistelussa on hyödynnetty tilintarkastajan konsultaatiota sekä tavanomaisia digitaalisen työn välineitä, mukaan lukien tekoälypohjaisia työkaluja. Tarkastuslautakunta vastaa kaikista väliraportin johtopäätöksistä ja sisällöstä.